

Statsminister Nordlis foredrag i Yrkes-
organisasjonenes Sentralforbund.

ORGANISASJONENE OG SAMFUNNET

Den ideelle form for folkestyre er i prinsippet det direkte demokrati. Her kommer alle de mennesker sammen som en sak gjelder, og avgjør den i fellesskap. De gamle norske ting var i prinsippet et slikt uttrykk for direkte demokrati, selv om retten til å delta på tinget i realiteten var sterkt begrenset.

- 2 -

I prinsippet er naturligvis det direkte demokrati en ideell styreform, idet alle kan komme til orde, og beslutningene treffes som flertallsbeslutninger blant alle dem som berøres av dem. Men i praksis kommer vi ikke langt med det direkte demokrati. Det er bare innen meget små og oversiktlige enheter, og i enkle og oversiktlige spørsmål at det direkte demokrati virker etter sitt prinsipp. La meg her skyte inn at de tendenser til mer hyppig bruk av allmannamøter o.l. som vi har sett i de senere år, ikke alltid betyr et mer reelt demokrati. Også slike forsamlinger kan utnyttes av et mindretall for dets spesielle formål.

Med en gang et spørsmål begynner å bli mer komplisert enn at det kan løses i en generell ja/nei-problemstilling,

og med en gang det samfunn eller den gruppe mennesker det gjelder kommer opp i et visst tall, må man ty til det representative demokrati.

I vårt samfunn, og i alle beslektede samfunn, er folkestyret basert på det representative demokrati, der det er de politiske partier og de større interesseorganisasjoner som er våre representanter.

Under det politiske demokratis gjennombrudd i forrige århundre og i begynnelsen av dette, var det økonomiske interessed spørsmål som dannet de mest grunnleggende skillelinjer i det politiske liv. Derfor ble de politiske partier i hovedsaken dannet etter disse økonomiske interessegrupperinger.

Senere i vårt århundre har vi i Norge fått partidannelser, og utvikling innen de bestående partier, som har svekket det enkle inntrykk av partiene som representanter for

økonomiske interessegrupper.

Det mest typiske eksempel på en slik nydannelse er Kristelig Folkeparti som skal bygge sin virksomhet på kristent idégrunnlag. Dette kan være en god veileder i mange politiske spørsmål, men det er lett å nevne en rekke viktige saker hvor det er vanskelig å tenke seg en løsning som er mer 'kristelig' enn en annen.

Senterpartiet er et eksempel på at et parti med basis i en økonomisk interessegruppe, hvis tallmessige størrelse etter hvert er blitt mindre, har forsøkt å skape et bredere rekrutteringsgrunnlag, blant annet ved et navneskifte fra Bondepartiet til Senterpartiet.

Selv om grunnlaget for politiske partidannelser i Norge etter hvert er noe annerledes enn det var i den tid

arbeiderklassen var en underbetalt og privilegierløs underklasse, er det politiske liv i Norge fortsatt i sine grunntrekk preget av politiske partier som representerer ulike økonomiske interessegrupperinger.

Nøkkelen til å vurdere de løsninger og standpunkter som de enkelte partier står for i politiske hovedspørsmål, finner vi som regel ved å søke til de økonomiske interessegrupper som partiene i hovedsak representerer.

Jeg understreker at jeg her sier i hovedsak, og ikke "helt ut". Hvis vi studerer den norske befolkningens yrkesmessige sammensetning og tilslutningen til de politiske partiene ved valgene, finner vi at vi ikke helt ut kan gruppere partiene etter enkle inndelinger i økonomiske interesser.

Etter den annen verdenskrig har langt den største veksten i yrkesbefolkningen funnet sted blant funksjonærene. Sysselsettingen i primærnæringene jordbruk og fiske er gått sterkt ned. Industrisysselsettingen økte fram til 1950-årene, og har deretter omtrent stått stille. Utvandringen til fremmede land har vært meget beskjedne, og både befolkningsøkningen og nedgangen i andre næringers sysselsetting har slått ut i en betydelig vekst i funksjonærgruppene.

Begrepet funksjonær rommer mange ulike kategorier, fra den ansatte direktør i våre største bedrifter til de mer beskjedne, underordnede funksjoner i arbeidslivet. Skillet mellom arbeider og funksjonær er i mange næringer blitt utvasket.

Når jeg innledningsvis betoner den viktige rolle de politiske partier, og dermed de politiske organer, spiller i vår norske utgave av det representative demokrati, er det naturligvis fordi de politiske organer danner grunnlaget for vår samfunnsmessige organisasjon. Selv om ikke alle politiske spørsmål som forelegges Stortinget med enkelhet kan grupperes i båser etter økonomiske interesser, er det neppe realistisk å tenke seg andre former for representativt styre enn det som bygger på våre politiske partier, når det gjelder de sentrale politiske avgjørelser i Storting, fylkeskommunale og kommunale organer.

Ut over de politiske partier har vi i Norge et tett nettverk med organisasjoner med mer eller mindre spesielle arbeidsoppgaver. Det har vært hevdet at det samlede medlemstall i alle norske organisasjoner går opp mot 20 millioner. Dette tyder på at det er mange særinteresser hvor man finner det ønskelig å stå tilsluttet en organisasjon. Organisasjonene spenner over hele registret av menneskelig virksomhet, fra den rene hobbyvirksomhet via kunstneriske og kulturelle aktiviteter til de rene interesseorganisasjoner.

Helt fra vår Grunnlov av 1814 har det vært organisasjonsfrihet i Norge. Det har aldri gjennom lovgivningen vært lagt bånd på menneskenes rett til å danne organisasjoner av ideell eller interessemessig natur.

Men det har gjennom tidene vært motstand mot organisasjonene utenfor det parlamentariske plan. Da de første

fagforeningene ble dannet i forrige århundre, fikk de som sine første oppgaver ikke bare å kjempe for bedre vilkår for sine medlemmer, men for retten til å organisere seg og representere medlemmene i økonomiske interessekonflikter.

I enkelte deler av vårt samfunn gikk kampen om organisasjonsretten langt opp i 1930-årene.

Men ennå finner vi spredte tilfeller til motstand mot at lønnstakerne organiserer seg for å fremme sine interesser. Den herostratisk berømte kjøpmannen i Bodø er forhåpentligvis det siste minnesmerke på veien til den helt ut aksepterte rett til å organisere seg for å kjempe for sine interesser.

Det er i dag en uklar tendens til at mindre grupper mennesker leter etter bedre muligheter til å gjøre sine spesielle interesser hørt. Det gjør seg ofte gjeldende i formen som en protest mot, og et alternativ til, de innarbeidede former for demokrati.

Det er kanskje slik at mange føler seg maktesløse overfor de større, upersonlige enheter i offentlig administrasjon, og i organisasjonene. Slike lokale tiltak og aksjoner kan ofte være gode og berettigede. Det er de når de mennesker som opptrer, i realiteten er berørt av det spørsmål som tas opp. Men ofte ser vi at slike spontane tiltak ved nærmere ettersyn ikke alltid er like spontane. Det kan være andre, utenforliggende kretser, som ut fra til dels blandede motiver blander seg inn i slike spontane aksjoner. Da er de ikke spontane og reelle uttrykk for

en berørt gruppe mennesker lenger.

Vi har i Norge i de senere år hatt eksempler på at utenforliggende politiske grupperinger ut fra sine bestemte særformål har gått inn for så å si adoptere holdninger og virksomheter som i sin opprinnelse er spontane uttrykk for hvordan en gruppe mennesker ønsker å hevde sine interesser.

Dette er et kjedelig uttrykk for at det ikke uten videre er enkelt å gå tilbake til det direkte demokrati for å gjøre lokale og spesielle interesser og syn gjeldende. Ubehagelig ofte vil slike reelle direkte spontane aksjoner bli klusset til, og overtatt av politiske retninger som kanskje har en helt annen strategi og et helt annet mål med sine aksjoner enn de opprinnelige deltakere.

Slik virksomhet fra utenforstående bør være en sterk oppfordring til å verne om det indre demokrati i organisasjonene. Det er i første rekke medlemmene i grunnorganisasjonene som selv må stå vakt om uavhengigheten i vårt foreningsliv.

Jeg oppfatter ikke forsøkene på å manøvrere ut demokratiske handlingsformer i vårt land som noen trusel mot vårt folkestyre. Jeg føler meg trygg forvisset om at demokratiske ideer og spilleregler er solid forankret i vårt samfunn.

Den økonomiske politikk er med årene blitt stadig mer komplisert. Dette skyldes at vi stadig legger nye mål og stiller nye krav til politiske løsninger av økonomiske spørsmål. For 100 år siden var statens oppgave i det økonomiske liv å sørge for at den frie konkurranse virket uhindret, og ellers overlate det hele til kreftenes frie spill. Skatter og avgifter var et nødvendig middel for å skaffe dekning til de beskjedne utgifter som trengtes til å holde ro og orden i samfunnet.

Det er få likheter mellom dette historiske bildet og dagens realitet. Regjeringen er i dag pålagt, og har påtatt seg, ansvar for økonomiske spørsmål, både i hovedsaker, og i en lang, lang rekke mindre enkeltsaker. Som eksempel vil jeg peke på at det er ikke bare tale om å holde høy sysselsetting i landet under ett, det er også spørsmål om å opprettholde sysselsettingen i bestemte enkeltbedrifter, og treffe visse enkelttiltak i konkrete lokalsamfunn. Anlegg av grunnlagsinvesteringer er ikke bare spørsmål om å bevilge en sum penger for å bygge en vei fra A til B. Man skal oppfylle kravet om at veien ikke skal legge beslag på produktive arealer, den skal ikke skape støy og annen forstyrrelse for lokalmiljøer. Slike konkrete enkeltsaker bringes ofte inn for sentrale politiske

organer.

Hensynet til en demokratisk beslutningsprosess gjør det nødvendig for myndighetene å samrå seg med representanter for en rekke ulike interesser ved de fleste beslutninger og tiltak. I og med at dette samråsprinsipp er godtatt, virker det også som en oppmuntring til organisasjonene til å gjøre sitt syn gjeldende.

Når spillereglene er slik at man har en sjanse til å bli hørt hvis man organiserer seg for en særinteresse, er det ikke overraskende at folk gjør det.

Noen hevder at nordmenn er mer individualistiske enn andre folkeslag, og at dette også bidrar til en vekst

i antallet og omfanget av organisasjoner. Jeg kjenner ikke den norske folkesjelen så godt i sammenlikning med andre land at jeg vil felle noen dom om det. Men, uansett hvordan vi på dette området hevder oss i forhold til andre land, kan vi slå fast at det er flere sikre tegn på en tendens til oppsplitting i småenheter innen det kollektive Norge. På enkelte felter ser det ut til at denne inndelingen i småenheter går lengre enn det er mulig å finne noen rimelig grunn for.

På den politiske arena har vi i de siste årene sett tegn til nye partidannelser.

Jeg har vanskelig for å se at det skal noe særlig stort antall politiske partier til i Norge for i rimelig grad å kunne

representere hovedstrømmene i de økonomiske og andre viktige interessegrupperinger. Det tjener neppe til å øke oversikten i det politiske liv, publikums interesse i det, og respekten for det, om alle spesielle interessegrupperinger gjør krav på sitt eget politiske parti. Av hensyn til sunnheten i det norske demokrati, ville det være heldig om vi slapp å få en fortsettelse av den tendens vi i de siste år kanskje har sett tilløp til.

Det er kanskje slik også i andre deler av organisasjons-Norge. Det er ikke alltid slik at man øker slagkraften ved å få en ny organisasjon som spesielt og uavkortet kan gå inn for en snever interessegruppe. Jeg tror ofte at slagkraften kan være større når man kan operere med større bredde, selv om man da av og til må gi avkall på

å være talsmann for en sterkt avgrenset gruppe. Ved å gå noe mer i bredden vinner man en større samfunnskontakt, og en større menneskelig og faglig bredde.

Når jeg gir uttrykk for enkelte personlige tanker om i hvilken retning jeg synes det kunne være ønskelig og mindre ønskelig at organisasjons-Norge utvikler seg, betyr det ikke at jeg kan tenke meg at offentlige myndigheter bør påvirke dette.

Organisasjonsfriheten må være uavkortet og uten noen form for offentlig regulering. Men utviklingen i organisasjonsvesenet er ikke noe som følger naturkrefter og er utenfor menneskelig kontroll. Det er en tendens som styres av tillitsmenn og enkeltmedlemmer. Det er en tendens som er gjenstand for menneskelig påvirkning og offentlig

debatt. Vi har alle en oppfordring til å delta i en slik
debatt og gjøre vårt syn på disse spørsmål kjent.

I de senere år har pris- og kostnadsstigningen som
kjent vært uvanlig høy. Dette har vært en alminnelig tendens
i de industrialiserte land. I enkelte år har Norge hatt
en sterkere øking enn andre land som vi konkurrerer med.
Prisstigningen har derfor også vært en trusel mot vår
økonomiske konkurranseevne, i tillegg til at den forrykker
økonomiske vilkår innenlands både for enkeltpersoner og
grupper.

På denne bakgrunn har det vært en spesiell grunn til
at Regjeringen har villet medvirke ved inntektsoppgjørene
med sikte på å nå bestemte realøkonomiske mål med en lavest
mulig prisstigning.

Det avsluttede kombinerte inntektsoppgjør i 1976
var en interessant og verdifull landevinning på dette
området.

Det er ennå usikkert i hvilken grad slike oppgjør
vil bli vanlige i tiden framover. Det avhenger både av
den økonomiske situasjon og av organisasjonenes holdning.
Det er ikke alltid vi vil ha en slik økonomisk situasjon
at et inntektsoppgjør mellom partene i arbeids- og nærings-
livet bør og kan kombineres med bestemte tiltak fra statens
side.

Men i 1977 står vi overfor et mindre oppgjør som
en oppfølging av de 2-årige avtaler som ble inngått i 1976.
Den vanskelige konkurransemessige situasjonen til norsk
næringsliv ved inngangen til 1977 og den fortsatt ugunstige

prisutvikling gjør det ønskelig at vi også i år greier et oppgjør av samme art som i fjor.

Erfaringene fra fjorårets oppgjør er hovedsaken positive, men vi kan også konstatere at det er deler av oppgjørsformen hvor vi kanskje ikke greide å tilfredsstille alle interesser. Med utgangspunkt i våre erfaringer vil vi gjøre vårt beste for å gjøre en slik ordning enda bedre.

Ett hovedproblem er å kombinere partenes frie forhandlinger om tariffavtaler på arbeidsmarkedet med Stortingets myndighet over de viktigste finansielle spørsmål. Det er i siste omgang Stortingets ansvar å vurdere hovedlinjene i den økonomiske politikken. Samtidig er det et ønske og et viktig prinsipp å beholde den frie forhandlingsrett. Det er ikke lett å beholde begge disse prinsipper uavkortet samtidig. I en oppgjørsform uten samordnede oppgjør, er

det tilsynelatende en løsning på disse problemene. Men ofte bare tilsynelatende. Hvis Regjering og Storting på grunn av et inngått lønnsoppgjør må treffe visse tiltak på den finansielle side som påvirker folks inntekter, griper de politiske myndigheter i realiteten inn i forhold som partene i arbeidslivet bygger avtaler på.

Vi har i lengre tid godtatt at slike politiske beslutninger finner sted.

Det er derfor ikke noe nytt problem vi har nå, men ved å ta sikte på en oppgjørsform hvor flest mulige spørsmål skal løses samtidig og i sammenheng, blir dette problemet mer synlig.

Et annet spørsmål er hvilke konsultasjoner og rådslagninger Regjeringen bør og må innlede for å finne fram til den politikk den vil legge opp til som sin del av et

kombinert oppgjør. Vi har hittil operert med et kontaktutvalg hvor vi foruten representanter for Regjeringen har representanter for organisasjonene i jordbruk og fiske, samt Landsorganisasjonen og Norsk Arbeidsgiverforening. I dette kontaktutvalg har det vært utvekslet opplysinger om forutsetningene for det kommende oppgjør. Drøftinger i dette utvalget har også dannet grunnlaget for noe av det beregningsmessige arbeid som myndighetene har latt utføre som et hjelpemiddel for partene under oppjøret.

Vi har møtt krav og ønsker fra en rekke andre organisasjoner som til dels representerer et stort antall medlemmer om å delta i dette kontaktutvalget. I fjor fant vi å ville løse det kontaktbehov og informasjonsbehov som disse organisasjonene hadde, med spesielle møter for dem gruppevis. Vi vil gjennomføre en liknende ordning i år.

La meg til slutt komme med noen merknader som har tilknytning til at Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund nå blir etablert.

Som jeg pekte på tidligere i dette foredraget, har funksjonærene økt sterkt i antall i de siste 30 år. Skillet mellom arbeidere og funksjonærer er blitt mye mindre enn tidligere. Det som er igjen av ulikheter bør fjernes. Innenfor funksjonærgruppene finner vi store ulikheter når det gjelder inntekt, arbeidsforhold, kvalifikasjonskrav, muligheter for selvstendighet og ansvar i arbeidet.

Vi finner mange eksempler på at disse ulikhetene kan være større enn forskjellen mellom arbeider og funksjonær.

Lønnstakernes faglige organisasjoner ble først

etablert i klassiske arbeideryrker i industrien. Senere kom andre arbeidere til. Etter hvert er også funksjonærene blitt organisert, men gjennomgående med noe svakere oppslutning enn hos arbeiderne.

Store grupper funksjonærer er organisert i forbund knyttet til LO. Dette gir en direkte forbindelse mellom de tradisjonelle arbeideryrker og funksjonærer.

Nye funksjoner i arbeidslivet tilsier nye organisasjoner eller endring av bestående.

Det er rimelig og naturlig at det er bevegelse og utvikling i organisasjonsforholdene også for funksjonærene. Det er en ^{ms}forholdsmessig ny gruppe i organisasjonslivet, og vi må vente at det vil ta noen tid før vi ser det endelige mønster i organisasjonsstrukturen avtegne seg.

Vi kan ikke ^{neppø} vente at alle funksjonærgrupper vil finne sin plass i én sammenslutning. Men det vil heller ikke være rimelig å vente - og det vil heller ikke være heldig - om enhver gruppe, stor eller liten, har sin organisasjon. Å isolere seg fra beslektede grupper lønntakere er lite tjenlig.

Vi må innse at hele samfunnet vårt nå er blitt så gjennom-organisert at ingen kan lykkes i å løse sine problemer i isolerte solo-framstøt. Det er i forståelse med, og i samarbeid med, andre grupper at de ulike lønntakere kan løse sine problemer.